

**EĞİTİM VE KÜLTÜR DÜZEYİ YÜKSEK BİR GRUP
ÇALIŞAN VE ÇALIŞMAYAN KADININ CATTEL PF TESTİ
İLE KİŞİLİK YAPILARININ İNCELENMESİ**

G. KOZACIOĞLU

*İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Psikoloji Bölümü/İstanbul*

ÖZET:

Bu araştırmada eğitim ve kültür düzeyi yüksek, çalışan ve çalışmayan iki grup kadınla, eğitim düzeyi düşük bir kadın grubuna CATTELL 16 PF Testi uygulanarak, eğitim ve çalışma hayatının paralelinde gelişen kişilik yapıları incelenmiştir. Yaş ortalaması 36 olan deneklerimiz için beklentilerimiz: a) Çalışma hayatına bağlı kalmaksızın yüksek eğitilmiş kişilerin genelde düşüncelerinde daha özgür, eleştireci ve kendi düşüncelerine önem veren, nisbeten güçlü kişilik yapıları geliştireceği, b) Eğitim düzeyi düşük ve çoğunluğu çalışan kadın deneklerimizin, yine genelde super-ego'su baskın, geleneksel, daha kolay baş eğen ve kısır bir çevre uyarısından kaynaklanan daha az renkli, daha az iddialı bir kişilik yapısı gösterebileceği, c) Yüksek eğitilmiş ve çalışan kadının girgin, atılgan, kendine yeterli olması beklenirken, yüksek eğitilmiş çalışmayan kadının eğitim düzeyini ortaya koyamayacağı ve paylaşamayacağı bir ev kadının rolünü benimsemiş nedeniyle daha az girgin ve atılgan, daha az kendine yeterli ve aile ortamı sorunlarını daha yoğun yaşayabileceği, doğrultusundadır.

Aralarında kıyaslama yaptığımız üç farklı denek grubumuz, kendilerine özgü yapıları içinde, bazen belirgin farklar göstererek, bazen de testin normları içinde kalarak beklentilerimizi doğrulamıştır.

Bu pilot çalışma ileride kadın ve erkek deneklerle birlikte, sosyal çevrenin değişik kesimlerinde, daha çeşitli, daha renkli bulgular elde edebilme beklentisiyle uygulanacaktır

Problem ve Amaç

Bu çalışma eğitimin kişilik yapısı üzerinde, temel şahsiyet boyutları açısından ne gibi farklılıklar oluşturduğunu incelemek amacıyla bir pilot araştırma olarak hazırlanmıştır.

Yaş ortalaması 36 olan kadın deneklerimizi üç grupta ele aldık:

- 1- Eğitim düzeyi yüksek, çalışan
- 2- Eğitim düzeyi yüksek, çalışmayan
- 3- Eğitim düzeyi düşük ve çoğunluğu çalışan

METOD

Araştırmamızda, Cantez tarafından 78-80 yılları arasında uyarlanan Cattell 16 PF şahsiyet testi kullanılmıştır. Cattell şahsiyet testinde, insanı tanımlayan ve psikoloji, psikiatri literatüründe yer alan 4500 adet sıfat kullanmış, daha sonra bunlar 87 iteme indirgenmiş, faktör analizi ile bu tanımlamalar 16 boyut düzeyinde ortaya koymuştur. Daha sonra, 1- İç-dışa dönüklük, 2- Anksiyete, 3- Affektivite ve 4- Bağımsız düşünme gibi dört ana boyut elde etmiştir. Test, alınan düşük ve yüksek puanlar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bulgular, söz konusu üç grup altında analiz edilmiş, grup ortalamaları, standart sapmalar hesaplanarak, gruplararası anlamlılık testi faktörlere göre incelenmiştir. Ayrıca gruplar için 16 değerde grup eğirileri hazırlanmıştır.

Bu çalışmaya başladığımızda, sonuçlar konusunda bazı beklentilerimiz vardı:

Çalışma hayatına bağlı kalmaksızın yüksek eğitilmiş kişilerin genelde düşüncelerinde özgür, kendi görüşlerine değer veren, nisbeten güçlü kişilik yapıları geliştireceğini düşündük. Ancak, çalışma hayatının iç yapısından kaynaklanan özellikler nedeni ile eğitim düzeyi yüksek olup iş hayatına atılmış kadınların, olduğu gibi görünmemek, birtakım toplum kurallarına uyma zorunluluğu, spontan davranışın engellenmesi gibi, kişilik yapılarında bazı kahrplasmalar göstereceğini bekledik. Bir süre soma özel yaşamını da, iş ortamı içindeki personası doğrultusunda şekillendirebilirdi. Ayrıca gelişen potansiyelinin ortaya çıkardığı çok yönlü kişilik yapısının, söz konusu nedenlerce ifadede engellenmesi, sosyal yaşamında performans anksiyetesinin artmasına neden olabilirdi.

Yüksek eğitilmiş, ancak çalışmayan kadımsa, ruhsal ve sosyal yaşamında başka bir tabloyla karşılaşmak mümkün olabilir diye düşündük. Şöyle ki, kişilik

yapısının tüm yönleri ile ev ortamına yatırım yapan yüksek eğitilmiş kadın, kendini yenileme ve ruhsal yapısını geliştirmede, çalışan kişiye kıyasla daha sınırlı olabilir. Eğitim düzeyini ortaya koyamayacağı ve belkide paylaşamayacağı bir ortamda, haklarını aramada, çalışan kadma kıyasla daha uysal ve mütevazı olma durumunda kalabilir. Yani bir yerde geleneksel kadın imajını yaşayabilir diye düşündük.

Üçüncü gruptaki deneklerimiz yalnız ilkokulla sınırlı kalmış, yaşamını ev hizmetleri ve kapıcılık çerçevesinde gerçekleştiren kadınlardı. Bu grubu, eğitimin ve kültürün etkisini irdelemek üzere ele aldık. Eğitim düzeyi düşük olan bu grupta, genelde süper ego baskın, geleneksel, daha kolay baş eğer ve kısır bir çevre uyarısından kaynaklanan daha az renkli, daha az iddiah bir kişilik yapısı, düşündük. Ayrıca bu grupta, belki yine sosyal çevresi ile bağlantılı, ama muhtemelen ki eğitimin düşük düzeyinden kaynaklanan somut düşünce yapısı ve algılama küntlüğü gibi özellikler bekledik.

BULGULAR

Bu doğrultuda gruplararası anlamlı farklılık gösteren faktörlerden çalışmamız için önemli olanları kısaca şöyle tanımlayabiliriz:

C FAKTÖRÜ: Yüksek puan alındığında soyut düşünce yeteneği ve yüksek skolastik zihin kapasitesini yansıtan C faktöründe, çalışan ve çalışmayan yüksek eğitilmiş deneklerimiz, aldıkları puanlar çerçevesinde, yüksek eğitimin soyut düşünceyi beslemekte olduğunu ortaya koymuşlardır.

E FAKTÖRÜ: Gruplararası anlamlı farklılık kazanan E faktörü yüksek puanda, hakkını arama, iddiacı olma, rekabet etme, dominant olma gibi özellikleri içerir. Bu doğrultuda çalışan kadının ağır bastığını görüyoruz. Ekonomik ve sosyal bağımsızlık içinde olan. konusunda uzmanlaşan, bilgi birikimi elde eden iş kadını, hakkını arayan fikir özgürlüğünü gerçekleştiren, otorite ve hükmetmeye yönelik bir yapıda bulunmuştur. Çalışmayan kadın ise, geleneksel kadın imajını yansıtmış, genelde, daha yumuşak başlı, daha itaatkar görünüm içinde ve boyutun düşük normları içinde yer almıştır.

H FAKTÖRÜ: Yüksek puanda, toplumsal yönde cesur, inhibisyona uğramamış, atılgan ve spontan davranışları yansıtan H boyutunda, çalışan grup, bu normlar içinde, kendine güvenen, toplumsal yönden daha girişken, insanlararası

ilişkileri dengede tutabildiği için fazla hayal kırıklığına uğramamış ve sosyal olma vasıflarını içeren grup olarak ağırlığını ortaya koymuştur.

P FAKTÖRÜ: Çalışmayan kadın kesimi ise, yüksek eğitimin sonucu ne çekingen, ürkek, utangaç, ne de tam anlamıyla fazla atılgan, cüretkar olma gibi özellikler ortaya koymuştur.

F FAKTÖRÜ: Çalışan kadının çevresinin daha geniş ve renkli olması, ekonomik bağımsızlığından kaynaklanan kendine güven ve saygı, iş yaşamı koşulları içinde kadın-erkek beraberliği yaşaması, değişik insan gruplarıyla ilişkisi, onu F faktörü yüksek puan doğrultusunda, aktif, çok yönlü ve coşkulu yapmıştır.

Çalışmayan kadın ise, eğitimi olupta, çalışma hayatına girememin verdiği bedbin ve kendine yönelik, bir yapı göstermiştir.

L FAKTÖRÜ: Şüphencilik, inatçılık, kandırılma güçlüğü gibi vasıfları içeren L faktöründe, tüm gruplar için bu vasıfların adeta kültüre özgü bir ayrıcalığı var gibi görünmüştür.

Nedenlerini incemeleye çalıştığımızda şu sonuca vardık:

- a) Toplum olarak yarına pek güvenle bakmayan
 - b) Daha çok doğu kültürü özelliği taşıyan şüphencilik, karamsarlık gibi vasıfları içeren bir toplum olmak
 - c) Sosyal yaşamın getirdiği güvensizlik
 - d) Piyasa tutarsızlığı
 - e) Sosyal hizmetlerin tatmin edici olmayışı
 - f) Eğitim güçlükleri
 - g) Hakların tam olarak savunulmaması
 - h) Trafik anarşisi
 - ı) İşsizlik sigortasının eksikliği
- gibi gerçeklerin, bu toplumsal özelliği oluşturduğunu söyleyebiliriz.

O FAKTÖRÜ: Yüksek puanda eleştirici, şüpheci, araştırıp soruşturan, olaylar hakkında iyi bilgi edinmeye yönelik yapıyı yansıtan O faktöründe, çalışmayan ve çalışan kadın ile birlikte yer aldılar. Burada toplumsal bir özellik olan

L faktörünün yansıttığı şüphencilik özelliği ile bir çağrışım yaptık. Bu özellik her iki grubada yansdı. Böylece çalışmaya bağlı kalmaksızın yüksek eğitilmiş kişi, yeni olayları, soruları, edinmiş olduğu bilgi birikimi ile denemek, araştırmak, soruşturmak isteyebilir diye düşündük.

Ancak çalışan kadının çalışmayana kıyasla fark göstermiş olması, çalışma hayatının kişiyi genelde olayları şüpheyle karşılayan, araştıran soruşturan, kolay güvenemeyen bir şahsiyet yapısına yönelttiğini, dolayısıyla hipotezimizde ileri sürdüğümüz performans anksiyetesini arttırdığını söyleyebiliriz.

N. FAKTÖRÜ: Yüksek puanda, kurnaz, açık göz, hesabi, dünyevi gibi vasıfları N faktörü doğrultusunda az eğitilmiş grupta görüyoruz. L faktörü ile birleştirdiğimizde:

a) Eğitimden yoksun olmanın güvensizliği,

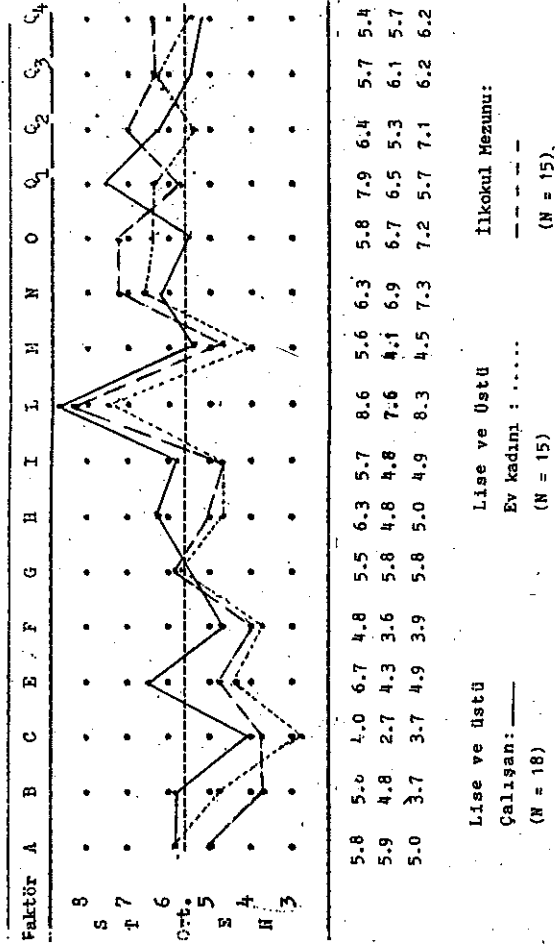
b) Düşük sosyo ekonomik seviyenin getirdiği yarma güven duymama olayı bu grubun özelliklerini oluşturabilir. Bildiğimiz gibi genelde bu kesimde para biriktirme, arsa alma, ev yapma, memlekete para yollama gibi davranışlar görülmektedir.

Q2 FAKTÖRÜ: Yüksek puanda, kendine yetebilen, bağımsız, kendi yoluna gitmeye alışkın, kendi kararlarını kendisi verebilen bir kişilik yapısında çalışan kadın grubunu görüyoruz. Bu sonuç hipotezimizi desteklemektedir. Çalışmayan kadın, bu boyutta iki uçta yer almayıp dengesini aile içindeki paylaşımlarla gerçekleştirebiliyor olabilir. Q2 faktöründe eğitilmiş iki grup kendi kararlarını uygulayan, çevrenin desteğine gerek duymayan bir yapı vermektedir. Grubun böyle bir sonuç ortaya koyması bize ilginç geldi. Düşündüğümüz neden, çalışma hayatı oldu. Eğitime bağlı kalmaksızın ve sadece çalışma hayatı ile doğrudan ilgili görünen sonuç, eğitim ve sosyo ekonomik seviye göz önüne alınmaksızın, çalışmanın kadma kazandırdığı güven duygusu ve yeterliliği vurgulamaktadır diye düşündük.

Cattel 16 PF Test bulgularının tablo ve grup eğrileri aşağıda belirtilmiştir.

Tablo I
Cattell 16 PF Testi Deney ve
Kontrol Grupları Ortalama Eğrileri

TABLO I : Cattell 16 PF Testi Deney ve Kontrol Grupları Ortalama Eğrileri



Tablo II
Cattel 16 PF Testinin Deney ve 1. Kontrol Grupları
Bulgularının "t" anlamlılık Testi Değerleri.

Deney Grubu = DG
 Kontrol Grubu 1 = KG1
 2 = KG2

		M	CR	P
	1	5,77		
A	2	5,93	0,92	>0,1
	1	5,77		
B	2	4,8	6,72	<0,001
	1	4,05		
C	2	2,73	0,86	>0,1
	1	6,72		
E	2	4,26	15,74	<0,001
	1	4,83		
F	2	3,6	7,39	<0,001
	1	5,5		
G	2	5,8	1,61	>0,1
	1	6,27		
H	2	4,8	10,58	<0,001
	1	5,72		
I	2	4,8	5,14	<0,001
	1	8,55		
L	2	7,6	8,39	<0,001
	1	5,61		
M	2	4,13	11,55	<0,001
	1	6,27		
N	2	6,93	3,7	<0,001
	1	5,77		
O	2	6,66	5,17	<0,001
	1	7,88		
Q	2	6,53	6,55	<0,001
	1	6,44		
Q	2	5,33	5,17	<0,001
	1	5,66		
Q	2	6,13	2,97	<0,01
	1	5,44		
Q	2	5,73	2,02	<0,05

1: Deney

2: Kontrol

Tablo III
 Cattel 16 PF Testinin Deney ve 2. Kontrol Grupları
 Bulgularının "t" anlamlılık Testi Değerleri.

Deney Grubu = DG			M	CR	P
Kontrol Grubu 1 = KG1					
2 = KG2					
		1	5,77		
A		2	5,06	5,89	<0,001
		1	5,77		
B		2	3,73	14,14	<0,001
		1	4,50		
C		2	3,73	2,15	<0,02
		1	6,72		
E		2	4,86	14,52	<0,001
		1	4,83		
F		2	3,93	4,71	<0,001
		1	5,5		
G		2	5,8	1,76	>0,1
		1	6,27		
H		2	5	7,18	<0,001
		1	5,72		
I		2	4,86	6,72	<0,001
		1	8,55		
L		2	8,33	1,83	<0,05
		1	5,61		
M		2	4,53	7,49	<0,001
		1	6,27		
N		2	7,33	7,13	<0,001
		1	5,77		
O		2	7,26	9,54	<0,001
		1	7,88		
Q		2	5,73	13,33	<0,001
		1	6,44		
Q		2	7,06	4,17	<0,001
		1	5,66		
Q		2	6,2	3,08	<0,01
		1	5,44		
Q		2	6,2	5,11	<0,001

1: Deney
 2: 1. Kontrol

Tablo IV
 Cattel 16 PF Testinin Deney ve 1. Kontrol ve
 2. Kontrol Grupları Bulgularının "t" anlamlılık Testi Değerleri.

Deney Grubu = DG			M	CR	P
Kontrol Grubu 1 = KG1					
2 = KG2					
F A K K T Ö R L E R	A	1	5,93		
		2	5,06	5,11	<0,001
	B	1	4,8		
		2	3,73	6,3	<0,001
	C	1	2,73		
		2	3,73	6,73	<0,001
	E	1	4,26		
		2	4,86	4,16	<0,001
	F	1	3,6		
		2	3,93	2,08	<0,02
	G	1	5,8		
		2	5,8	0	
	H	1	4,8		
		2	5	1,35	>0,1
	I	1	4,8		
		2	4,86	0,32	>0,1
	L	1	7,6		
		2	8,33	6,06	<0,001
	M	1	4,13		
		2	4,53	2,56	<0,01
N	1	6,93			
	2	7,33	2,32	<0,05	
O	1	6,66			
	2	7,26	3,25	<0,01	
Q	1	6,53			
	2	5,73	3,39	<0,001	
Q	1	5,33			
	2	7,06	10,63	<0,001	
Q	1	6,13			
	2	6,2	0,35	>0,1	
Q	1	5,73			
	2	6,2	3,16	<0,01	

1: Deney
 2: 1. Kontrol

TARTIŞMA:

Bu bulgularla ilgili ilişik çeşitli tablo ve eğrilerde görülen bazı faktör özellikleri önceki bölümlerde açıklanmıştı. Buna göre, yüksek eğitimli çalışan ve çalışmayan iki kadını denek grubumuzu birbiriyle kıyaslamaya çalıştık. Her ikisini bir paralelde ele alarak, çalışmada vurgulamak istenen, yüksek eğitimli olup da, çalışma ya da çalışmamanın, kişilik yapılandırılmalarını daha iyi aydınlatılabileceğini düşündük. Bu görüşümüzü önceki bölümde bulgularımızla irdeledik.

Üçüncü denek grubumuzu, ilkokul mezunu ve büyük bir çoğunluğu evde kapı işlerinde çalışan kadrlarımız oluşturmaktadır. Tamamen farklı bir eğitim ve sosyo kültürel yapısı olan bu grubu ayrıca ele aldık. Bu grupta belirgin bir farklılık gösteren faktörleri kısaca tatıştık.

B FAKTÖRÜ: Az eğitimli olan bu grup, somut düşünceyi yansıtmış, skolastik zihin kapasitesinde oluşmadığını gösteren puanlarla B faktörünün bu doğrultudaki özelliklerini yansıtmıştır. Yani, eğitimin kişilik ve zihin yapısını şekillendirme ve geliştirme özelliğinden yoksun olan grup, verilerle hipotezi doğrulamıştır.

C FAKTÖRÜ: Faktörün düşük puan içinde, az eğitimli grup, duygularından etkilenen, emosyonel tutarsızlık gösteren, kolayca üzülebilen bir yapıya işaret etmektedir. Bu da bizce yine yetersiz eğitime dayanan esneklik yokluğu, çok yönlü düşünmeme gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

L FAKTÖRÜ: Şüpheli, inatçı, bildiğinden şaşmayan, aldatılması güç gibi özellikleri olan L faktörü, her üç grupta da sosyal yaşamın koşullamış olup geliştirdiği bir özellik gibi görünmektedir.

Ancak eğitimsiz grup için, az bilmenin şüpheliği ve inatçılığı arttırılabileceğini vurgulayabiliriz.

Ayrıca sosyo ekonomik güçlüklerin aşırıhğı ve belirsizlikler, tutarsızlıklar içinde güvensizliğin daha da yoğunlaşması, bu gruba özgü bir özellik olarak da görülebilir.

Bir pilot çalışma niteliğinde olan araştırmamızda, yer yer ilginç sonuçlar görülmesine, bazen de beklenen anlamlı sonuçların belirgin olmamasına karşın, genelde boyutlar açısından beklediklerimiz doğrultusunda veriler elde edilmiştir. Aralarında kıyaslama yaptığımız üç farklı grup, kendilerine özgü yapıları içinde kalarak beklentilerimizi doğrulamıştır. Bu pilot çalışmayı geliştirerek daha bü-

yük gruplarla, farklı S.E.S. çevrenin değişik kesimlerinde, daha çeşitli ve renkli bulgular elde edecek bir çok çalışma yapabileceğimizi ümit ediyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

- Cantez, E. **16 PF Testinin Tanıtımı ve Bir Uyarılama Çalışması.** (Profesörlük Takdim Tezi). İ.Ü. Edebiyat Fak. Psikoloji Blm., İstanbul, 1988.
- Cattel, R.B. **Handbook for the sixteen personality factor questionnaire (16 PF), IPAT, 1970.**
- Freshback, S. ve Weiner, B. **Personality, 1986** Uni. Of California, Los Angeles. D.C. Health and Comp. Lexington.
- Guerin, P. J, Jr., M.D., **Family Therapy** New York, Gardner Press Inc., 1976.
- Hartog, J. Audy, J. R. **The Anatomy of Loneliness,** International Universities Press, New York, 1980.
- Kaplan, B.A. **Studying Personality Cross-Culturally,** 1961, New York, Harper and Row, Publishers.
- Köknel, Ö. **Zorlanan İnsan,** Altın Kitaplar, İst. 1987.
- Lemkau, J. P. **Women in Male-Dominated Professions.** Psychology of Women Quartetly. Vol. VIII, no. 2, Winter 1983.
- Mitchell R. **Depression,** 1975., Fletcher and Son Ltd. Norwich Great Britain.
- Spielberger, C.D., 1975, **Stress and Anxiety,** Washington, D.C. Hemisphere Pubhshing Corporation. Vol. I.